

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ ΤΟ 1692

Δὲν ὑποθέτομεν νὰ εἶναι γνωστὴ μία περιπέτεια ποὺ ὑπέστησαν τὰ Χανιά τὸν Ἰούλιον τοῦ 1692.

Τότε οἱ Βενετοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταλάβει ἤδη δλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, ἐσκέφθησαν νὰ ἀπασχολήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ δημιουργήσουν νέον μέτωπον εἰς τὴν Κρήτην, μὲ σκοπὸν νὰ ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴν τῶν ἔξωθι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου σταθμευόντων Τουρκικῶν στρατευμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα συνέπραττε τότε καὶ ὁ ἐκ Μίνης καταγόμενος Λιμπεράκης Γερακάρης.

Τοιοιτοτρόπως — μᾶς λέγει ἐκθεσις τοῦ «Καπιτὰν Τζενεράλ ντὰ Μάρ» Δομηνίκου Μοτσενίγου (Τόμος ἀρ. 1124) σταλεῖσα ἐκ τοῦ λιμένος τῶν Χανίων εἰς τὸν Δόγην τὴν 19 Ἰουλίου 1692 — τὴν πρωτῆν τῆς 17ης Ἰουλίου κατέπλευσεν οὗτος μετ' ἰσχυρᾶς μοίρας τοῦ Βενετικοῦ Στόλου ἔμπροσθεν τῶν Χανίων. Οἱ Τούρκοι—γράφει—εἶχον μάθει δύο ἡμέρας πρωτύτερα ἀπὸ ἓν Γαλλικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον τὰς κινήσεις μας, ἀλλὰ δὲν ἔλαβον τὰ κατάλληλα μέτρα ἵνα παρεμποδίσουν τὴν ἀπόβασιν τῶν Βενετῶν, ἢ ὁποῖα καὶ συνετελέσθη πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀγίων Θεοδώρων. Τὴν ἐπακολουθήσασαν νύκτα ὁ Βενετὸς Στρατηγὸς διέταξε τὴν ἀναστολὴν τῆς προελάσεως εἰς ἀπόστασιν δύο μιλίων ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἐπανελήφθη αὕτη τὴν ἐπομένην πρωτῆν ὁπότε καὶ διεξήχθησαν ἀψιμαχίαι μὲ τοὺς Τούρκους ἐπὶ τῶν λόφων καὶ τέλος οἱ Βενετοὶ ἔφθασαν εἰς τὰς πρώτας οἰκίας τῆς πόλεως.

Οἱ Τούρκοι, ἀποφασισμένοι νὰ προβάλουν ἀντίστασιν—γράφει ὁ Μοτσενίγο—ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν καὶ τὰς πέριξ οἰκίας καὶ ἔστειλαν ἀμέσως νὰ ζητήσουν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Βεζύρην τοῦ Χάνδακος καὶ ἀπὸ τὸν Καπουδᾶν Πασσᾶν.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ γύρω χωριά ἤλθαν εἰς τὸ Βενετικὸν Στρατόπεδον καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν χαρὰν των διότι πρόκειται νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν καὶ νὰ ζήσουν ὡς καὶ πρότερον εὐτυχεῖς ὑπὸ τὴν Βενετικὴν κυριαρχίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν διατηροῦν ἀκόμη τὰς καλλιτέρας ἀναμνήσεις.

Περαιτέρω εἰς τὸ ἴδιον ἔγγραφον ὁ Μοτσενίγο γράφει διατὶ προὔτιμησε τὴν ἀπόβασιν ἔναντι τῆς νησίδος τῶν Ἀγίων Θεοδώρων καὶ οὕτω διέταξε μερικὰ πολεμικὰ ἵνα περιπλέουν καὶ ἐμποδίσουν τὴν ἀφίξιν ἐνισχύσεων ἀπὸ θαλάσσης.

Εἰς ἄλλο ἔγγραφον τῆς 30 Ἰουλίου 1692 ὑπ' ἀρ. 70 γράφει ὅτι, κατόπιν αἱματηρῶν συγκρούσεων εἶχεν φθάσει τὴν 19ην εἰς τὰς πρώτας οἰκίας τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἠτοιμάζετο νὰ τὴν καταλάβῃ ὁλόκληρον ἀλλ' ὅτι τὰ βοηθητικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Τραούτμεστόρφ δὲν ἔδειξαν καλὴν διαγωγὴν καὶ ἴδια οἱ Γάλλοι μισθοφόροι, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ λιποτακτοῦν.

Περαιτέρω περιγράφει λεπτομερῶς διαφόρους αἱματηρὰς μάχας συναφθεῖσας μὲ τοὺς Τούρκους οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον συνεχῶς ἐνισχύσεις καὶ ἠμύνοντο κρατερῶς καὶ ὅτι πολλοὶ κάτοικοι συνεπρόλεμον ἀνδρείως μὲ τὰ Βενετικὰ στρατεύματα.

Τέλος, τρίτον ἔγγραφον μακροσκελὲς τῆς 11 Αὐγούστου 1692 τοῦ αὐτοῦ Καπιτὰν Τζενεράλ Δομηνίκου Μοτσενίγου, ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ ἀναφέρει ὅτι ὅλαι αἱ ἀπόπειραι πρὸς κατάληψιν τοῦ φρουρίου ἀπέτυχον καὶ ὅτι τὸ κῦμα τῶν λιποταξιῶν ἐπεξετάθη εἰς ὁλόκληρον τὸ Βενετικὸν Στρατόπεδον, ὅτι ἐκ τοῦ συνεχοῦς βομβαρδισμοῦ ἀνετινάχθη μία πυριτιδαποθήκη Τουρκικὴ, γράφει, τέλος, ὅτι ἐφρονεῦθησαν εἰς μίαν συμπλοκὴν 60 Τούρκοι, τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ὁ Στρατηγὸς Τάουμμενσιτόρφ διέταξε νὰ τὰς ἐμπήξουν εἰς πασσάλους πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν ἐν τῷ Φρουρίῳ ἀμυνομένων Τούρκων.

Ἄλλο περαιτέρω ἔγγραφον τῆς 28 Αὐγούστου 1692 ἀναφέρει ὅτι κατέφθασαν εἰδήσεις ἀπὸ τὸν Μορέαν ὅτι οἱ Τούρκοι ἐτοιμάζονται νὰ κτυπήσουν τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὅτι ἡ ἐπιχείρησις πρὸς κατάληψιν τοῦ Φρουρίου τῶν Χανιῶν παρουσιάζεται πολὺ δύσκολος καὶ ὅτι διέταξε τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων. Τονίζει τέλος ὅτι οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ συνέπραξαν μετὰ τῶν Βενετῶν εἰς ὅλας τὰς μάχας.

Τὴν 7ην, τέλος, Σεπτεμβρίου 1692 ὁ Μοτσενίγο ἀναφέρει εἰς τὸν Δόγην ὅτι ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἐπετεύχθη ἡ ἀποχώρησις τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ ἐπιβίβασίς των εἰς τὰ πλοῖα.

Αὐτὰ εἶναι ἐν περιλήψει τὰ πολεμικὰ συμβάντα ποὺ ἔλαβον χώραν ἐπὶ 40 περίπου ἡμέρας εἰς τὰ Χανιά, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα σπῆτια ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς περιπετείας ταύτης εἶναι ὅτι 2000 Κρήτες—ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ—ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ πάντα τὰ θύραρχοντά των καὶ νὰ ἐπιβιβασθῶν τῶν Βενετικῶν πλοίων, μὲ τὰ ὁποῖα διεπεραιώθησαν εἰς τὸν Μορέαν, ἔλεινοὶ καὶ ρακένδυτοι, ὅπου ὅμως δὲν ἔτυχον τῆς προστασίας ποὺ ἀνέμενον, διότι ἐπὶ σειρὰν ἔτων τοὺς ἐδίδετο σιτηρέσιον ἐκ μιᾶς λίβρας ψωμοῦ τὴν ἡμέραν καὶ ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ στερήσεις ἀπέθανον 600 καὶ τέλος κατέφυγον δι' ἐκκλήσεως εἰς τὸν Δόγην, ζητοῦντες τὰ ἴδια

προνόμια μὲ τοὺς Χιῶτες, πλὴν εἰς τὸ τέλος δὲν τοὺς παρεχωρήθησαν παρὰ γαῖται χέρσοι καὶ ἀκαλλιεργητοί.

Καὶ ἰδοὺ τὰ ἀνευρεθέντα ἔγγραφα εἰς τοὺς φακέλλους 845 ἕως 854 τοῦ Ἄρχείου τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν προβλεπτοῦ.

1) Ἐκκλησις τῶν Κρητῶν πρὸς τὸν Δόγην :

«Πόσον σταθερὰ εἰς κάθε καιρὸν ὑπῆρξεν ἡ πίστις; τῶν ἀτυχῶν Κρητῶν καὶ πόσον διειρηθήσεται ἀμείωτος παρ' ὅλας τὰς περιπετείας, μαρτυρεῖ τὸ γεγονός ὅτι οὗτοι ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντά των καθὼς καὶ τὸ αἶμα πὸν ἔχουσαν κατὰ τὸν περασμένον πόλεμον πὸν διήρκεσεν 25 ἔτη. Οὔτε καὶ κατὰ τὴν βάρβαρον τυρανίαν πὸν ἐπικολούθησεν, παρέλειψαν οἱ τῶν Χανίων κάτοικοι νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀφοσίωσίν των πρὸς τὴν Ἑμετ. Γαληνότητια πολεμοῦντες τοὺς Τούρκους καὶ ἀντιμετωπίζοντες τρομεροὺς κινδύνους. Πέντε φορὰς ἐπαρυσίατησαν κατὰ τῶν τυράννων Τούρκων καὶ ὑπέστησαν ὄχι ὀλίγα μαρτύρια. Μολονοῦ δὲ οἱ κοινοὶ ἐχθροὶ τοὺς ὑπέσχεοντο ἀμνηστειάν καὶ προνόμια, δὲν παρέλειψαν ἐν τούτοις κατὰ τὴν πρόσφατον ἐπιχείρησιν τοῦ Ἐξοχωτάτου Καπιτὰν Τζενεράλ Μοισενίγκο νὰ δρᾶξουν καὶ πάλιν τὰ ὄπλα καὶ ἠρνήθησαν νὰ λάβουν μισθὸν διὰ τὰς υπηρεσίας των. Κατόπιν δὲ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν στρατευμάτων τῆς Ἑμετ. Γαληνότητιος, ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των καὶ τὰς περιουσίας των 2000 καὶ ἤλθον εἰς τὸν Μορέαν προτιμῶντες νὰ ζήσουν πένητες ὑπὸ τὴν γλυκεῖαν διοίκησιν τῆς Ἑμετ. Γαληνότητιος παρὰ νὰ μείνουν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Ἀπέρριψαν δὲ τὰς ἀφθόλους ὑποσχέσεις τοῦ Πασσᾶ τοῦ τόπου ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τοιαύτας διαταγὰς παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ τοῖς παραχωρήσῃ ἐκεῖνα πὸν θὰ ἐζητοῦσαν. Καὶ ἔζησαν ἐδῶ μὲ μόνην μίαν λίμπραν γαλέιτας τὴν ἡμέραν, ἐν μέσῳ κακουχιῶν καὶ στερήσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέθανον ἑξακόσιοι.

Γονυπετεῖς τώρα προσπίπτουν πρὸ τοῦ ἐνδόξου θρόνου τῆς Ἑμετέρας Γαληνότητιος καὶ ἔξαιτοῦνται διὰ μέσου τοῦ κυρίου Ἀντωνίου Τέσταμπούζε, ταπεινοῦ ὑπηρέτου καὶ ὑπηκόου τῆς Ἑμετ. Γαληνότητιος, ἵνα τοῖς παραχωρηθῶν κτήματα καὶ προνόμια πὸν παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς ἐκ Χίου πρόσφυγας. Μιὰ τοιαύτη γενναϊόδωρος χειρονομία πρὸς αὐτοὺς τοὺς τόσον δεινοπαθήσαντας θὰ κάμῃ ὥστε ὅλος ἐκεῖνος ὁ πολεμοχαρὴς πληθυσμὸς τῆς νήσου, περᾶση ὑπὸ τὴν Ἑμετέραν Κυριαρχίαν τοῦ Γαληνοτάτου Προΐγκιπος, ὅστις θὰ λησμονήσῃ πρὸς στιγμήν τὸν τίτλον καὶ θὰ ἀναλάβῃ τὸν τοῦ πατρός, εὐεργέτου τῶν ἀτυχῶν τυραννομένων ὑπάρξεων.

Προσφέρω ὁ ὑποφαινόμενος μὲ πάντα σεβασμὸν τὰς υπηρεσίας μου αἱ ὁποῖαι εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ φέρουν τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα ἥτοι τὸ νὰ ἐξεγείρω τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Κρήτης νὰ ἀποτινάξουν τὸν Τουρ-

κικόν ζυγόν εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῶν εἰς τὸ Βασίλειον ἐκεῖνο αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας καὶ νὰ καταφύγουν ἐδῶ ὑπὸ τὴν φιλεὺσπλαγγον καὶ συνετὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑμετέρας Γαληνότητος. Ἐὐχαριστῶ».

1697 Μαΐου 10

Νὰ παραπεμφθῆ ἡ παροῦσα ἔκκλησις εἰς τοὺς Σάβιους τοῦ ἐπὶ καὶ τοῦ ἄλλου κλάδου.

οἱ Σύμβουλοι: Ἱερώνυμος Πιζάνι, Γαβριὴλ Κονταρίνι, Ἀσκάνιο Τζιουσιτιανὸν, Γαβριὴλ Μουρτσέλλο, Μάρκος Μπέμπο καὶ Ἰωάννης Ρενιέυ.

Παραγγέλλεται ὁ Γενικὸς Προβλεπτής τοῦ Μορέως νὰ ἀποφανθῆ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ἐκκλήσεως.

1698 26 Μαΐου.

Ὁ Γενικὸς Προβλεπτής τοῦ Μορέως ἀπήντησεν ἐκ Κιλαμιάτας τῇ 14 Μαΐου 1699 ὡς ἔπεται :

«...Κατὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων μας ἀπὸ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τῶν Χατῶν, κατέφυγον εἰς τὸν Μορέαν, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν πάντα τὰ ὑπάρχοντά των καὶ τὴν πατριδα των, πολλοὶ καίτοι κοί, οἱ ὅποιοι κατενεμήθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Βασιλείου τούτου. Ἐξαιρέσει ὀλίγων διασκορπισθέντων εἰς ἄλλα μέρη, ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τούτων συνεκεντρώθη εἰς τέσσαρα διαμερίσματα ἤτοι εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους, εἰς τὸν Μυστράν, εἰς τοὺς Μολάους καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς Μομεμβασίας, εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν ἐδόθησαν σπίτια τοῦ Δημοσίου, ἀλλὰ οἱ τῆς Μομεμβασίας κάθηται εἰς ἐνοικιαστὰ σπίτια. Εἰς ὄλους τοὺς πρόσφυγας παρεχωρήθη πρὸς διατροφὴν των μία λίμπρα γαλέττας τὴν ἡμέραν. Ἐπειδὴ εὐρισκόν πὼς τοῦτο εἶναι πολὺ ὀλίγον, προσέφυγον δι' ἐκκλήσεως εἰς τὴν Ἑμετέραν Γαληνότητα, ἐκθέτοντες τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται νὰ ἐξασφαλίσουν μεγαλύτερα βοηθήματα καὶ ἐζήτησαν ἵνα τοῖς παραχωρηθῶν τὰ προνόμια καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐδόθησαν εἰς τοὺς Χίους, ὡς καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἀγγαρείας, τὴν παραχώρησιν γαιῶν καλλιεργημένων καὶ οἰκιῶν πρὸς κατοικίαν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου, εἶδα μὲ τὰ μάτια μου ὅτι ἡ κατάστασις των εἶναι πράγματι ἀξιοθρήνητος, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τῆς Ἑμετ. Γαληνότητος, εἶμαι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἀναφέρω ὅτι κατώρθωσα νὰ τοὺς πείσω νὰ ζητήσουν τὴν παραχώρησιν χέρσων καὶ ἀκαλλιεργήτων γαιῶν, ὡς τὸ δηλώνουν εἰς τὴν ἔγκλειστον αἴτησίν των. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν ἐγκαταλελειμμένων καὶ χέρσων γαιῶν ποὺ θὰ καλλιεργηθῶν ἀπὸ τοὺς ἰδίους, θὰ προέλθῃ σημαντικὴ ὠφέλεια εἰς τὸ Δημόσιον. Οὗτοι ὑπόσονται μάλιστα νὰ

φέρουν καὶ ἄλλας οἰκογενείας ἀπὸ τὴν Κρήτην μὲ τοὺς ἰδίους δόρους. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον αἴτημά των ἵνα τύχουν τῆς ἰδίας μεταχειρίσεως πὸν ἔτυχον οἱ Χιῶτες, τοὺς ἔπεισα νὰ περιορίσουν τὰς ἀξιώσεις των. Ἔτσι τὴν ὥρην δὲν ζητοῦν παρὰ μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἀγγραφείας, πὸν θὰ ἠδύνατο νὰ τοῖς παραχωρηθῇ ὡς ἐγένετο καὶ μὲ τοὺς Χιῶτες. Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο αἴτημά των περὶ κατοικίας, νομίζω ὅτι θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ τοῖς παραχωρηθῶν παλαιὰ σπίτια ἡμικατεστραμμένα τοῦ Δημοσίου πὸν εὐρίσκονται εἰς τὰ ἐδάφη πὸν θὰ ἐγκατασταθοῦν. Ὡς πρὸς τοὺς ἐν Μονεμβασίᾳ διαμένοντας εἰς σπίτια ἐπὶ ἐνοικίῳ, καλὸν θὰ ἦτο νὰ τοῖς παρεχωροῦντο τὰ σπίτια τοῦ Δημοσίου πὸν εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, τὰ ὁποῖα εἶναι σχεδὸν κατεστραμμένα καὶ ὑφίστανται μεγαλυτέραν ὀσμῆραι φθορὰν...».

Ὀλίγα εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν Κρητῶν προσφύγων πὸν κατωρθώσαμεν νὰ συγκεντρώσωμεν.

Εἰς τὸν φάκελλον 845 τὴν 16 Φεβρουαρίου 1693 ὑπάρχει αἴτησις τῶν κάτωθι :

Παπαϊωάννου Δασηθιώτου καὶ οἰκογενείας του, Παπαγιώργη Φαζάκη, Παπαπανταλέου Κολέτιη, Γεωργιλὰ Μαυρογιάννη, Γιάννη Πετρακάκη, Νικολάου Τριπέδη, Παπαγιάννη Μαλακάρη, Ἀλεξάνδρος Κεφαλιάνου, Ἀναστασίου Δασηθιώτου, Μανώλη Μπελούκα, Μανώλη Γκράσσου, Μιχαὴλ Πολυδουκάτα, Νικηφόρου Κοιάνη, Μιχαὴλ Ράφτη, Γιάννη Κεραμίμου, Γιάννη Καβρονᾶ, Στεφάνου ἀπὸ τὰ Περβόλια, Μανόλη Καλούδη, Γιάννη Γαβριλᾶ, Ἀντώνη Φοίγη, Νικόλα Βαρούχα, Γιάννη Βανίγα, Μιχαὴλ Καλλούρη, Γιάννη Γερακάρη, Γιάννη Προμοδίνου, Μανόλη Κορφελόνη, Γεώργη Σελινιώτη, Πέτρου Χανιώτη, Δημητρίου Σφυρῆ.

Εἰς τὸν φάκελλον 847 τοῦ 1696 περιέχονται τὰ κάτωθι ὀνόματα Κρητῶν, εἰς οὓς ἐδόθησαν γαῖαι :

Μενεγῆς Μοσχόπουλος, Παπαγιάννης Καλλέργης ἐφημέριος τῆς Ἐκκλησίας Ἁγίου Βασιλείου, Γεῶργος Καψαμπέλης, Νικόλα Κορονάρος, Πέτρος Τρεβιζάν, Ἐλισσάβει Δάνδολο, Γιακουμίνα χήρα Βιτοέντισου Μουζάκη, Ἰωάννης Παλλαδᾶς, Φραγκῖσκος Χορτάτης, Ἀντώνης Τσερίγος, Πέτρος Ζωγράφος.

Εἰς τὸν φάκελλον 854 ἀνεύρομεν τὰ κάτωθι :

Δημήτρι Σπυριδάκης, Μαρία Θεμενιώτη, Μιχαὴλ Βλαστός, Ἀντώνης καὶ Νικόλας ἀδελφοὶ Σκορδύλη, Γεώργης Σαλομών, Γιάννης Στριανός, Ἐρρῆκος Δάνδολος, Γεῶργος Κρητικός, Νικόλας Κροῦσσοσ, Ἀνδρέας Συρόπουλος, Ἀντωνία Φλαγουριάννη, Ἰωάννης Καμπεζάν,

Νικόλας Μουάτσος, Οικογένεια Μαρούλα, Μιχαήλ και Ἀρσένιος ἄδελφοὶ Μπούμπουλη, Φραγκίσκος Νιάντιλος, Ἰσαμπέλλα Χαροπούλα-κω, Ἰωάννης Βιτσαμιάνος, Ἀδελφοὶ Χουτάση, Ἐπίσκοπος Βενιέρο ἄββας τῆς μονῆς Βλαχέρας.

Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι διὰ τοὺς ἄνω ἀναφεροθέντας ὑπάρχει πλήρης περιγραφή τῶν γαιῶν, πού ἔλαβον ὡς καὶ τῶν μερῶν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν. Θὰ ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα ὀνόματα εἰς τοὺς φακέλους, πλὴν ἡ ἀντιγραφή πάντων τῶν στοιχείων ἀπαιτεῖ χρόνον μακρόν, τὸν ὅποιον δὲν δυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν.

Η ΝΗΣΙΣ ΓΡΑΜΒΟΥΣΑ

Ἀπὸ τὰ ἴδια ἔγγραφα μανθάνομεν ὅτι οἱ Βενετοὶ πλὴν τῆς Σούδας καὶ Σπιναλόγκας κατεῖχον καὶ τὴν νησίδα Γραμβούσιν ἢ Carabuse ὡς τὴν ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα. Πλὴν ἡ νησίς αὕτη, συνελεῖα προδοσίας τοῦ Ναπολιτάνου Καπιτὰν Λουκά ντέλλα Τζόκα παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1691 καὶ ἡχμαλωτίσθη ὁ Διοικητὴς Φραγκίσκος Ντονά ὡς καὶ ἡ φρουρὰ ἀποτελουμένη ἀπὸ 60 περίπου ἀνδρας.

Βενετία 7)βριος 1957

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ
ἀ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν